

ABSTRAKT

Tato práce vychází z autorova dlouholetého teoretického i praktického působení v oboru česko-lotyšských literárních a kulturních vztahů a současně ze zvýšeného zájmu o odkaz ochranovské Jednoty bratrské, který se v posledních letech projevuje jak na lotyšské, tak na české straně. Autor zkoumá určité lotyšské kulturní tradice a jejich české kontexty, zejména na základě konkrétních lotyšských textů a jejich smyslu, který je kontextem spoluvytvářen. Usiluje přitom o dialogický pohyb mezi strukturálně-sémiotickými a recepčně-hermeneutickými přístupy, mezi syntézou a analýzou, dedukcí a indukcí s těžištěm v konkrétních jevech. Práce byla strukturována podle Komenského programu nápravy „moudrosti myslí“, „zbožnosti srdce“ a „životního klidu“: v těchto oblastech v Lotyšsku působily také ideje české náboženské reformace.

Mezi lotyšskými a českými kulturními tradicemi byly nalezeny mnohé shody a některé odlišnosti, k nimž v Lotyšsku patří silný vliv luterství s prvky pohansko-křesťanské synkreze. Ta se projevuje také ve výrazné tradici „kultury srdce“, v níž byly rozlišeny tři roviny: (1) individuální – náboženská a etická, vycházející zejména z ochranovského pietismu; (2) kolektivní – sociální, národní a politická, úzce související s českou náboženskou reformací; (3) přírodní – panteistická, navazující především na místní folklorně-mytologické myšlení. Za příznačnou z hlediska česko-lotyšských kulturních vztahů považujeme sociální, národní a politickou emancipaci, do jejichž základů byl v Lotyšsku uložen také odkaz husitství a českobratrství.

Ačkoli Komenského všenápravné dílo v Pobaltí dodnes není dostatečně známo, bylo prokázáno, že všechny jeho výše uvedené směry byly v Lotyšsku realizovány, a to s přispěním pedagogicko-didaktického díla Komenského a jemu typologicky blízkých místních osobností, Husova étosu a všestranně emancipačního působení lotyšského hnutí ochranovských. Lotyšské inspirace českým národním obrozením nejvýrazněji dokládá lotyšská „hymna práce“ na slova F. L. Čelakovského a pozdější pravopisná reforma, přímo i zprostředkovaně ovlivněná českou diakritikou.

Za podstatnou součást „kultury srdce“ autor považuje vedle tradice sborového zpěvu svůj koncept „lotyšské ochranovské literatury“, která byla rozdělena podle transtextuálních vazeb na texty primární, sekundární a terciární. U primárních textů byly analyzovány rukopisy související s českou náboženskou reformací, u textů sekundárních byly nalezeny české kontexty literárních reflexí ochranovského hnutí a u textů terciárních byly v centru výzkumu některé jejich typické postavy a symboly. Byla nalezena řada paralel v literatuře české, též s využitím názorů hlavní lotyšské znalkyně české literatury M. Grimmy. Toto badatelské téma se ukázalo jako velmi plodné, což mimo jiné dokládá specifickou blízkost lotyšské a české kultury.

KLÍČOVÁ SLOVA

Česko-lotyšské vztahy, lotyšská kultura, lotyšská literatura, lotyšská mytologie, lotyšský folklor, česká náboženská reformace, Mistr Jan Hus, Jan Amos Komenský, Jednota bratrská, lotyšská „kultura srdce“, „lotyšská ochranovská literatura“, lotyšské Svátky písní.

ABSTRACT

This work is based on the many years of the author's theoretical and practical activities in the field of Czech-Latvian literary and cultural relations and also on the increased interest in the heritage of the Moravian Church which has been demonstrated in recent years both on the Latvian and the Czech sides. The author examines certain Latvian cultural traditions and their Czech contexts, especially based on specific Latvian texts and their meaning which is co-created by the context. At the same time, he seeks a dialogical movement between the structural-semiotic and reception-hermeneutic approaches, between the synthesis and analysis, deduction and induction with the focus on specific phenomena. The work has been structured according to the Comenius' programme of an improvement of the "wisdom of mind", "piousness of heart" and "peace of life": in these fields also the ideas of the Czech religious reformation had some influence in Latvia.

Between Latvian and Czech cultural traditions, many identical features have been found as well as some differences to which belong, in Latvia, a strong influence of Lutheranism with elements of pagan-Christian syncretism. This syncretism is also reflected in a strong tradition of the "culture of heart" in which three levels were distinguished: (1) individual – religious and ethical, based mainly on the Herrnhuterian pietism; (2) collective – social, national and political, closely linked to the Czech religious reformation; (3) natural – pantheistic, stemming especially from the local folklore/mythological thinking. As symptomatic, in terms of Czech-Latvian cultural relations, the social, national and political emancipation was identified: the part of its foundations in Latvia was also the heritage of the Hussite movement and the Bohemian Brethren.

Although Comenius' work aiming at the universal improvement is not sufficiently known in the Baltic states yet, it was proved that all of its above aspects were implemented in Latvia namely due to the contribution represented by the pedagogical and didactic works of Comenius and typologically close local personalities, by Hus' ethos and by the universal emancipation work of the Livonian Moravian Church. Latvian inspiration by the Czech National Revival is demonstrated the most significantly by the Latvian "Labour Anthem" which uses as the lyrics a poem by F. L. Čelakovský and by the later spelling reform both directly and indirectly influenced by the Czech diacritics.

The author considers an essential part of the "culture of heart", in addition to the tradition of choral singing, his own concept of "Latvian Herrnhuterian literature" which was divided according to transtextual links to primary, secondary and tertiary texts. In primary texts, the manuscripts related to the Czech religious reformation were analysed, in the secondary texts, the Czech contexts of the Herrnhuterian movement literary reflections were found and in the tertiary texts, some of their typical characters and symbols were focused on as objects of research. A number of parallels in Czech literature were identified also using the views of the prominent Latvian expert on Czech literature, M. Grimma. This research theme has proved to be very fruitful and it documents, inter alia, the specific closeness of the Latvian and Czech cultures.

KEYWORDS

Czech-Latvian relations, Latvian culture, Latvian literature, Latvian mythology, Latvian folklore, Czech religious reformation, John Hus, John Amos Comenius, *Unitas fratrum*, Latvian "culture of heart", "Latvian Herrnhuterian Literature", Latvian Song Festival.

